

ЎЗБЕКИСТОН RESPYБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ТЕМИР ЙЎЛ МУХАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ

ЎЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИННОВАЦИЙ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

МАКОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
«Фан» нашриёти
2009

Иккинчи командага топширик

1. Қандай киши кишлоқ ҳужаёнида, жумладан, давлатчиликда диффузия ҳодисасидан самараларок фойдаланиши мумкин?
2. Кишлоқ ҳужаёнида диффузия ҳодисеси самарасиз фойдаланишга мисоллар келтиринг.

III. Ҳушдорларни кўриш-таълиқни учун топширик

1. Атмосфера ҳавосида газ ағиманиб, карбонат ангидрид газини еттироқдан атмосферага ўтказиш ва кислороднинг тескари йўналишда кўчилиши таъминлаб турувчи асосий механизм нима?

2. Йирикроқ организмларда тери қатлами қандай бўлиши кислороднинг тери орқали организмга кириши сари бўлади? Нима учун?

III. Ҳушдорларнинг мустақил ишлашлари учун топширик

1. Қайси бирида диффузия ҳодисаси яхшироқ кечади? Тоғ сув билан сугоришган далами ёки ҳилорлишган сув билан сугоришган далами? Нима учун?
2. Молдининг қайси ҳолатларида диффузия ҳодисаси яхшироқ кечади. Суюқликлардами ёки газлардами? Нима учун?

3. Каттик жисмларда ҳам диффузия ҳодисаси рўй берадими?

Хўноса киши айтганда, экологик мазмунда микродрий, сифат, графнк, экспериментал масалалар танаш. Тўқчи ва уларни ечиш асосида ўқувчилар мусобақасини ташкил қилиш ва ўтказиш нафакат таълимий, балки тарбиявий аҳамиятга эга. Бундай дарсларда ўқувчилар нафакат ўз номидан, балки синфдани барча ўртоқлари номидан жаноб беришга, айниқса ўртоқларининг фикрларини диққат-эътибор билан тинглашга, уларнинг жанобларига танқидий ёндашишга ва таҳлил қилишга ва ўрганишадилар.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия бериш омилларининг ўзаро алоқадорлиги

И. Исагулова, докторанти

Инсоният цивилизацияси ҳозирги босқичнинг оламдуюл муаммоларидан бири экологик мувозанатни сақлаб қолиш. Жаҳон соғлиғини сақлаш Халқаро ташкилотининг ҳуқуқларига асосан долзарблиги жикатилган табиий атроф-муҳитни муҳофаза қилиш муаммоси ядро урушн хавфини бартаф қилиш бир каторда туралган энг муҳим муаммо бўлиб қолмоқда. Мазкур муаммони ҳал этиш, унинг сабабларини излаб топиш бўлуғли қуяда экологик таълим тарбия беришни қулайтириш зарурлигини тақозо этади.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришда қуйидаги омиллар таъсир этувчи деб ҳисоблаш мумкин:

Иجتимоий омил деганда, оила, боғча, мактаб, коллеж муассасаларининг фаолияти ҳамда таъсир доираси сифатида тушунилади.

Ҳушдорларнинг таъсирчанлиги ўқувчининг конституция ва шароитларида ифода этган экологик муаммолар билан курашганилигида таъсир бўлади.

Мазнавий омил — Президент И.А.Каримов асарлари, Шарҳ ва фарҳангнинг қарашлари ҳамда ҳалқ оғзани ижоди намуналарида экологик ва табиат муҳофазасига оид фикрлар билан таълиқий чиқиш назарда тутилган.

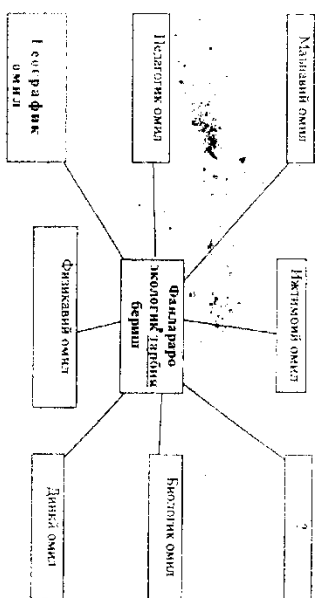
Недоголик омил ўқувчи — ўқувчи муносабати, таълим муассасасининг фаолияти ва имкониятлари, ўқув режа, дастур, таълимчилардан фойдаланган ҳолда экологик мазмунда фанлараро дарсларини беришга этиш билан боғлиқлиги.

Географик омил деганда табиий муҳитга эътибор қаратилади. Табиий муҳит — кишига таъсир этилган ташки воқеалар йиғиндиси бўлиб, у иқлим, табиат ва ҳайвонот дунёси, географик шароитларни ташкил этишнинг.

Физикавий омил — атрофимизда бўлиб турадиган физик ҳодисалар билан келиб чиқини ҳамда натижалари ҳам экологик тарбияга таъсирини таъинлашга бағдар бўлмаслиги.

Биологик омил — табиатда ўзаринилар ва унинг компонентлари билан намунолар бевосита таъсир қилувчи ролга эгадиги.

Диний омил — ислом дини, Авесто ҳамда ҳодисаларда табиат муҳофазасига оид фикрлар экологик атамаси пайдо бўлмасдан қоритгани билан таълиқий ўқувчиларга экологик тарбия беришда катта аҳамияти.

Мазкур омиллар қуршони асосида фанлараро экологик тарбия беришнинг мазмуни келиб чиқади.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбияланнинг мазмуни ўқувчилардан иборат.

Ўқувчилар билан услубик ишлар олиб бориш, яъни бошлангич таълим, ўрта таълим, касб-ҳунар таълимидаги фанлараро боғланиш ҳамда экологик тарбиялаш; фанлараро экологик тарбиялашда ўқувчилар билан

дарс ҳамда дарсдан ташқират маълумотлар ўқитишда, ҳисоботлар ёзишда, олимпиадаларда қатнашда, таъдбирлар ўтказишда, ўқувчиларнинг экологик маъмулини яхшиловчи фаолликда, кўрсатмаларини ташкил этишда.

ТАЛАБАЛАРИНИ ТАРБИЯЛАШДА ВАРИАТИВ СПОРТ МАШҚДАРИНИНГ АХАМИЯТИ

Э.Ж.Холмирзаев, ТВДНИ

Вариатив спорт машқларини қўллашда биринчи навбатда ўқувчилар томонидан кўргазмалilik таъмининг ривож килиш талабларини ҳисоблагани, пушта ўзлаштиришларига хизмат килувчи омилларни ўргатишда вариатив спорт машқларининг ахамияти шулардан иборат. Биринчи навбатда ва энг муҳами машқларини кўз орқали жонин хис килмелди иборат.

Вариатив машқларни қўллашда ўқитувчи машқларни кураш билан шуғулланувчи талабаларга билим бериш ҳамда билимларини яқшилатиш жараёни ҳаракат кўникмава малакалари шаклланишини бошқариш ўрнида қаратишган. Шу маънода вариатив машқларга ўргатишнинг ҳар бир ўқитувчининг ўқитиш жараёнидаги етакчилик қилиш аҳамияти муҳим аҳамият касб этади.

Вариатив машқларга мақсадли ўргатиш ўқитувчидан ўқувчи-
услугуларни тавсифларини билишни талаб этади. Вариатив машқларни қўллаш
шартли равишда ўрта асосий гуруҳга бўлинади: Машқларни қўллаш
атамалардан тўри фондаланиш, машқларни тўғри қўришни, ва машқларни
меёбрга етказиб бажариш. Сўнгги вақтларда спорт кураши амалиётлари
вариатив машқлар қисқ қўлланилмоқда. Вариатив машқлар дегани
қўрашчиларнинг жисмоний оғиратларини оширишда хизмат қилувчи машқ-
машқлар жамламаси бўлиб қўлинади.

Охири йилларда деярли ҳамма спорт турларида кузатиладиган жараёنларни ҳисобга оладиган бўлсак вариатив машқларни қўйлаш оралиқ ҳисобий юклар меъёрларини ва шиддатини ошириш кузатишмоқда. Курашчилар маҳоратини оқдаришнинг энг муҳим омилларидан бири бу вариатив машқларни қўйлашдир.

Таъкидлаш жоизки, вариатив спорт машқларини ҳар хил тиндари компонентларини урганишда уларнинг асосий шакли ва йўналишдаги максалда мувофиқ фойдаланиш. Спорт кураши бўйича машғулотлар олиб борадиган ўқитувчи ва мураббийлар вариатив спорт машқлари фойдаланишни афзал деб билгичади. Чўнки вариатив спорт машқлари орқали спортчиларни ташки томондак, яъни мусобақалардаги рақиблари томондан курсатилган қаршиликларни енгиб ўтиш биринчи осон кечилиши таъкидлаб ўтилмоқда. Шундай вариатив спорт машқларига қараб, спортчилар

муҳим жамеонӣ тафтарликнинг асосий негизи бўлиб, спортчиларнинг жамеоний сифатларини тарбиялашда муҳим воситалардан бўлиб келмоқда.

Вариативе атамасини, умумий ривожлантирувчи машқар (УРМ) атаси билан тақдослашганда уларнинг бир-бири билан чамбарчас баъзиларини кўраши фақат спортчиларнинг жисмоний маҳорати соғалдорлигини оширишда вариатив спорт машқарини қўйлашганда аткичлар нисбатан ёқори. Тарихий текширишлар кўрсатади, вариатив машқар машқари қўйлашчиларнинг меҳнат фаолиятига таъсир кўрсатувчи таъсирлари меҳнат фаолиятининг биринчи эаментлар шакллари сифатида қайи таъсир қилинган ҳолда, кўпроқ жисмоний меҳнат сўқалди жисмоний таъсирларнинг сифатини оширишга олиб келади.

ТЕХНИК ТА ЁРГАРЛИҚДА МУРАББИЙНИНГ РОЛИ

А. И. Абдиев, И. А. Разаков, ТВДПИ

[illegible]

Шу билан бирга бир катор касбий педагогик кўникмалар маълум бир сепорт турлари учунгина ҳос. Масалан: эхтижлаш усуллариининг турларидан фойдаланиши, ёрдам кўрсатиш учун жой танлаш шулар жумласидан.

Айнан ўқувчиларнинг амалий ҳаракатлари самарадорлиги шунга боғлиқ бўлади.

Эхтиёжлаш усуллари ўқитувчи томонидан унинг амалий фаолиятинда маълум ўрганилиши ҳамда такомиллаштирилиши лозим, chunkи улардан мисқил билан ва ўз вақтида фойдаланиши мураккаб ва ханфил харакатларга ўнатиш муддатларини кискартларга, шугуланувчиларга рухий тўсиқни енгиб ўтишга ёрдам беради. Мурааббининг ўкувачиси ва унинг рақибларининг кучини холисона баҳолай олин кўнмаксад спортчиға сафарбариянишда, рухий тўсиқни енгиб ўтишга ҳамда қўйилган вазиғани улдалашга ёрдам беради.

Мураббий машғулотларнинг ҳамда асосий омиллари ҳамда ёрдамчи омиллари ҳажмининг шимдати ва зўриқиши, техника, тактикасини ўргатишда маълум бир амални қайтаринча татбиқ этиш билан боғлиқ бўлган ҳаракатларнинг таълимий-тренинговик қисmini ташкил қилади.